

የኮጃሌ የጅምላ ጭፍጨፋና የወንጀለኞቹ የህግ ተጠያቂነት

አክሱን 1980ዎቹ ጀምሮ አርሜንያዊያን በአዛርባጃን ላይ ያነሱት የነበረው የግዛት ይገባኛል ጥያቄ ውሎ አድርጎ እ.ኤ.አ ከ1992 እስከ 1993 የተፈጸመውን ወረራ አስከትሏል። ይህ በአርሜንያ የተፈጸመው ወረራ ዓለም በአዛርባጃን ግዛትነት የሚያውቀውን የናጋርና ካራባጅና በዙሪያው ያሉ ስድስት አዋሳኝ አካባቢዎችን ከአዛርባጃን ቁጥጥር ውጭ አድርጓል። በአርሜንያ የተፈጸመው ወረራና የግዛት ንጥቂያ በተለይ ደግሞ በአዛርባጃን ዜጎች ላይ ያደረሰውን ስቃይና መከራ ዓለም የሚረሳው አይደለም። ምክንያቱም በሺህ የሚቆጠሩ ንጹሃን ዜጎችን ህይወት የጠቀፈ፣ ያቆሰለ፣ ያፈናቀለ እና ዛሬም ድረስ የት እንዳሉ የማይታወቁ

ንጹሁንን ሰለባ ያደረገ የአረመኔዎች ድርጊት ነው። በዚህ ወረራ ከተፈጸሙ ግፍና መከራዎች መካከል በተለይ በኮጃሌ ከተማ የተፈጸመው የንጹሀን ጭፍጨፋ በዘግናኝነቱ የሚዘነጋ አይደለም። ከግጭቱና ወረራው በፊት በዚህችው ከተማ ውስጥ ሰባት ሺህ የአዛርባጃን ዜጎች እንደተቀረው የአገሪቷ ግዛት ዜጎች ሁሉ አገር አማን ብለው ይኖሩ ነበር። እንደ አለመታደል ሆኖ ግን እከላ የየካቲት 25 እና 26 ቀን 1992 ምሽቶች ለኮጃሌ ከተማ ነዋሪዎች መልካምን ነገር ይዘው አልመጡም። በናጋርና ካራባህ መሰረቱን ያደረገውና በአብዛኛው በአርሜንያ ዜጎች የተዋቀረው የቀድሞ ሶቪየት ህብረት አንድ ብርጌድ ጦር በከተማዋ ስድስት

ሃግ ከተማ ውስጥ የተተከለው የኾጃሌ ዘር ማጥፋት ስለባዎች ሃውልት

አቅጣጫ ተኩስ ከፈተ። በእነዚህ ምህረት የለሽ ወታደሮች የተከፈተው ተኩስም ኮጃሌን በከባድ የጦር መሳሪያ እራምታ ስር ጣላት። አፍታም ሳይቆይ ይህችው ከተማ ሙሉ በሙሉ በእነዚህ ወታደሮች መዳፍ ስር ወደቀች። የግፉ መጀመሪያ፣ የጣሩም ጅማሬ አሁዱ አለ። ከተማዋንም የደም ጎርፍ አጥለቀለቃት።

በሁለት ቀናት ውስጥ 613 ንጹህን ዜጎች ህይወታቸውን ተነጠቁ። ከእነዚህ የግፍ ስለባዎች መካከልም ሴቶች፣ ህጻናት እና አረጋዊያን የተገደሉበት የጭካኔ መጠን ልክ የሌለውና በሰው ልጆች ላይ ሊፈጸም የማይገባው የአረመኔዎች ተግባር ሆኖ በታሪክ ሰፈረ፤ ለሰው ልጅ ህይወት ክብር ያላቸውና እውነታውን በአግባቡ የተረዱ ሁሉ ይህንን ምህረት የለሽ ጭፍጨፋ ዛሬም ድረስ በጥቁር ቀንነቱ እየዘከሩት ይገኛሉ።

የወንጀሉ ተዋንያን

አርሜኒያዊያን በህገ ወጥ መልኩ የአዛርባጃንን ግዛት ለመቆጣጠራቸውም ሆነ በዚያው ግዛት ውስጥ ለተፈጸመው ወንጀል “አጃቸን የለበትም” በሚል ከወንጀሉ ንጹህ ለመምሰል በርካታ ጥረቶችን ያደርጋሉ። እንደ መታደል ሆኖ ግን ይህ የግፈኞቹ “ከወንጀሉ ነጻ ነን” የሚለው ቅጥፈትና “የፍየል በልታ በበግ አበሰች” ጨዋታ እልፍ ማስረጃዎች ያሉት ነው። የወራሪ ወንጀለኞቹ ቅጥፈት የተሞላበት አካሄድ ከግለሰብም አልፎ በአርሜኒያ መንግስት ፖሊሲዎችና ተግባራት ላይም የቀጠለ ሆኗል።

አንድ ሁለት ተብሎ ሊጠቀስ የሚችል ማስረጃ ባለበት

ሁኔታ እነዚህ ወንጀለኞች በወረራውም ይሁን በወንጀሉ ውስጥ እጃቸው እንደሌለበት፤ የተፈጸመምም ወረራ እንደሌለ አይናቸውን በጨው አጥበው ሲናገሩ ይደመጣል። ለአብነት ያህልም፤ የአሁኑ የአርሜኒያ ፕሬዝዳንት ሰርዝ ሳርጌሲያንን ቅጥፈት እንመልከት። እኚህ ፕሬዝዳንት በአንድ ወቅት እንዲህ ሲሉ ተናገረው ነበር፤ “በናጎርኖ ካራባህ በተካሄደው ጦርነት የተሳተፉት በጎ ፋቀደኞች ብቻ ናቸው”።

ይህ የፕሬዝዳንቱ ንግግር ምን ያህል ከወንጀሉ ለማምለጥ ነጻም እንደሆኑ ለማሳየት የሚያደርጉትን ጥረት የሚያሳይ ነው። እኚህ ፕሬዝዳንት በሌላ ጊዜ ደግሞ መልሰው የናጎርኖ ካራባክ የደህንነት ዋስ መሆናቸውን ሲናገሩ ዓለም አድምጧል። የአዛርባጃን ግዛት የነበረውንና በወረራ የተወሰደውን፣ ዛሬም ድረስ በዓለም አቀፍ ህጎች መሰረት ሳይቀር የአዛርባጃን ግዛት መሆኑ የተረጋገጠውን አካባቢ በአርሜኒያ ብሄራዊ የደህንነት ስትራቴጂ ላይ ሳይቀር የአካባቢው ዋሶች እነሱ እንደሆኑ በግልፅ አስፍረውት ይገኛል። ምንም እንኳን እንዳሰቡት ባይሰምርላቸውም፤ አካሄዳቸው “ግዛቱ የእኛ ነው፤ በሰው አገር ላይም የፈጸምነው ወረራም ሆነ ግድያ የለም” ለማለት ይመስላል።

በአጠቃላይ ይህ በጎረቤት አገር ላይ የተፈጸመውን ወረራ ለመካድና ለማስተባበል ብሎም እጃቸው የሌለበትን ንጹህንን “በጎፈቃደኞች ለካራባህ ሲሉ የፈጸሙት ነው” በሚል ከወንጀሉ ጋር ለማያያዝ የሚደረገው የወንጀሉ ቀንደኛ ተዋንያንን ድርጊት በትኩረት ሊታይ የሚገባው ጉዳይ ነው። በዙሪያቸው ያሉ ማስረጃዎችንም ሆነ እውነቱን ጠንቅቀው የሚያውቁ ገለልተኞች ሳይቀሩ እነ ሳርካሲያን ወንጀሉን ስለመፈጸማቸው በማያከራክር መልኩ የሚመሰክሩት ሀቅ ነው።

ዴቪድ አትኪንሰን የተባለ የፕሪኤሲኢ ጸሀፊ እንዳመለከተው፤ በአርሜኒያ የሚኖሩ አርሜኒያዊያን በአዛርባጃን ናጎርኖ ካራባህ ክልል ውስጥ ይኖሩ ከነበሩ የአርሜኒያ ዜጎች ጎን በመሆን በውጊያው ላይ ተሳትፈዋል። በአሁኑ ወቅት አርሜኒያ በናጎርኖ ካራባክና አካባቢው ወታደሮች አሏት። በክልሉ ውስጥ የሚኖሩ ሰዎችም የአርሜኒያ ፓስፖርት ያላቸው ናቸው። የአርሜኒያ መንግስትም ከፍተኛ መጠን ያለው ባጀት ወደዚህ ክልል ፈሰስ ያደርጋል።

እኦላ በጃንዋሪ 25 ቀን 2005 የአውሮፓ ህብረት ምክር ቤት ባላለፈው ውሳኔ ቁጥር 1416 (2005) መሰረት ዛሬም ድረስ የአዛርባጃን ግዛት በአርሜኒያ ቁጥጥር ስር እንዳለና ወረራው እንደቀጠለ፤ እንዲሁም የዘር ማጥፋት ወንጀልም እንደተፈጸመ አስታውቋል። በዓለም አቀፍ ህግ መሰረትም የምክር ቤቱ አባል የሆነ አገር በሌላ አገር ግዛት ላይ ወረራ መፈጸም እንደ አንድ አባል አገር ከባድ የሆነ የህግ ጥሰት ነው ሲል በአርሜኒያ ላይ አቋም ይዟል። ይህ ውሳኔ ድንገተኛና በአጋጣሚ የተላለፈ አይደለም፤ በበቂ ማስረጃና እውነታ ላይ የተመሰረተ እንጂ።

በኮጃሌ የተፈጸመውን የጅምላ ጭፍጨፋ በተመለከተ የአርሜኒያ ባለስልጣናት አይናቸውን በጨው አጥበው

ቢክዱምና ለማስተባበል ቢወተረተሩም ይህንን እውነታ የሚያረጋግጡና በአዛርባጃን የህግ ተቋማት መዳፍ ውስጥ ያሉ እልፍ ማስረጃዎች አልፈቀዱላቸውም። ከዚህም በተጨማሪ ከዚያ አስከፊ እልቂት የተረፉ የአይን እማኞችም የተፈጠረውን ሁሉ ለማስረጃ ዛሬም ድረስ በህይወት እንዳሉ ናቸው።

ከዚህም አልፎ በእውቁ እንግሊዘዊ ጋዜጠኛና ደራሲ ቶማስ ዴ ዎል የተጻፈውና ብላክ ጋርደን በተባለው መጽሀፍ ላይ የሰፈረው የአርሜኒያ ፕሬዝዳንት ንግግር ጭፈጨፋው በአርሜኒያ ስለመፈጸሙ በማያጠራጥር መልኩ ተገልጿል፤ “አዛርባጃናዊያን ከኮጃሌ አስቀድሞ ከእኛ ጋር እየቀለዱ እንደሆነ ያስቡ ነበር። አርሜኒያዊያንንም በእነሱ ሲቪል ዜጎች ላይ እጃቸውን ማንሳት የማይችሉ አድርገው ያስቧቸው ነበር። አሁን ግን ይህንን የማይለወጥ የሚመስል አስተሳሰባቸውን ስብረነዋል። የሆነውም ይኸው ነው”።

በአጠቃላይ የአዛርባጃን መንግስት ባለስልጣናት የአርሜኒያን ወረራና አሁንም ድረስ በወረራ በተያዙት የአዛርባጃን ግዛቶች ውስጥ የአርሜኒያ ወታደሮች እንዳሉ ለዓለም ለማስረዳት ከፍተኛ ጥረት እያደረጉ ናቸው። ይህ እውነቱን የማውጣት ጥረት ደግሞ በጥንቃቄና በገለልተኛ አካል ሊጣራ ብሎም ሊደገፍ የሚገባው ተግባር መሆኑ መታወቅ አለበት።

የወንጀሉ የህግ ልክ

በጦር መሳሪያ የታገዙ ግጭቶችን በተመለከተ ዓለም አቀፍ ህጎች የሚያስቀምጡት ብያሌ አለ። በተለይም የተባበሩት መንግስታት ቻርተር ከጸደቀ በኋላ ያለው የህግ አተያይ ግን ሁሉንም የሚያስማማ ሆኗል። በዚህ መሰረት በየትኛውም አገር የግዛት አንድነት ወይንም በፖለቲካዊ ነጻነት ላይ የኃይል ጥቃት መፈጸም ወይንም ስጋት መፍጠር ህገወጥ ድርጊት ነው። ራስን ለመከላከል የሚደረገው የኃይል ጥቃትም ቢሆን የተመጠነ ሊሆን ይገባል። በጊዜ ሂደትም ይህ ራስን የመከላከል ጦርነት መርህ እንደ የህግ እና ቬና ስምምነቶችን መሰረት በማድረግ ወደ ሰብአዊ ህጎች ከፍ ሊል ችሏል።

እኛ በ1998 ዓም በተባሩት መንግስታት ድርጅት ድጋፍ በሮም ከተማ የተካሄደው የዲፕሎማቶች ጉባኤ የዓለም አቀፍ ወንጀለኞች ፍርድቤትን ደንብ አውጥቷል።

ፍርድቤቱም በየትኛውም የዓለም ክፍል የሚኖረውን ህዝብ መብት የሚጠብቅ ሆኖ፤ እንደ ጅምላ ጭፍጨፋ፣ ኢሰብአዊ ወንጀሎችን፣ በጦርነት ወቅት የሚፈጸሙ ወንጀሎችን እና ወረራዎችን ሁሉ የመመልከት መብትና ስልጣን ተሰጥቶታል።

ከዚህ አንጻር በአዛርባጃንና አርሜኒያ ግጭት ወቅት እነዚህ ሁሉ ወንጀሎችና ኢሰብአዊ ድርጊቶች በአዛርባጃናዊያን ላይ ስለመፈጸሙ በግልጽ ሊቀመጥ ይገባል። በተጨማሪም የአዛርባጃን ግዛት በወረራ በመያዙ በግዛቱ ያለው የተፈጥሮ ሀብት እየተበዘበዘ መሆኑ፤ ታሪካዊና ባህላዊ ቅርሶችም እየወደሙ መሆናቸው መታወቅ አለበት።

በግጭቱ ወቅት አርሜኒያዊያን የፈጸሙት የጦር ወንጀል፤ በጅምላ ጭፍጨፋ፣ በሰው ልጆች ላይ የሚፈጸም ወንጀልና መሰል በሆኑ ዓለም አቀፍ የወንጀል መለኪያ መስፈርቶች ሲመዘን በአዛርባጃናዊያን ላይ በተለይም በኮጃሌ ከተማ ነዋሪዎች የተፈጸመው ወንጀል የጅምላ ጭፍጨፋ የሚለውን ዓለም አቀፍ ብያሌ የሚያሟላ ነው። የተባበሩት መንግስታት ድርጅት እኛ በ1948 ባካሄደው ጠቅላላ ጉባኤው የጅምላ ግድያን ለማስቀረትና ወንጀለኞችን ለመቅጣት የሚረዳ ስምምነት አጽደቋል። ይህ ስምምነትም የጅምላ ግድያ በዓለም አቀፍ ህግ መሰረት ወንጀል መሆኑንና ኃላፊነቱም በግለሰብ ላይ የተጣለ ስለመሆኑ ደንግጓል። ከዚህ ህግ መውጣት በኋላም በቀድሞዋ ዩጎዝላቪያ እና ሩዋንዳ የተፈጸሙ ወንጀሎች የጅምላ ጭፍጨፋ ተብለው መፈረጃቸው አይዘነጋም።

በዓለም አቀፍ ህግ መሰረት የሚኖር ተጣያቂነት

በአዛርባጃን እና አርሜኒያ መካከል በነበረው ግጭት በአዛርባጃዊያን ላይ የተፈጸመው ወንጀል አርሜኒያ እንደ አገር መሪዎቿም እንደ ግለሰብ የሚወስዱት ኃላፊነት ነው። ይህ ድምዳሜ እኛ በኦገስት 9 ቀን 2001 ዓም በወጣውና በዓለም አቀፍ ደረጃ አገራት በሚፈጽሟቸው ህገ ወጥ ተግባራት ላይ የሚኖረውን ኃላፊነት በሚያመለክተው ህግ አንቀጽ አንድ ላይ የተመረኮዘ ነው። በድርጅቱ ውሳኔ ቁጥር 56/83 መሰረትም፤ በአገር ደረጃ የሚፈጸም ማንኛውም አይነት ህገ ወጥ ተግባር ኃላፊነቱ የዚያ አገር ብቻ ነው። ይህ በአገር ደረጃ የሚፈጸም ወንጀል ደግሞ በዚያቸው አገር ውስጥ ወይንም ከዚያ ውጭ በሚኖሩ ባለስልጣናት የሚመራና በድርጅቶቻቸው ወይንም በመንግስት ደረጃ የሚያስፈጽሙት ስለሆነ ኃላፊነቱ የእነሱ ይሆናል።

በወረራ የተያዘው የአዛርባጃን ግዛት አርሜኒያዊያን በተዘዋዋሪ፤ በዚያው ግዛት ውስጥ ያሉት ተገንጣዮች ደግሞ በቀጥታ የፈጸሙት ህገ ወጥ ተግባር ስለመሆኑ የማያሻማ ሀቅ ነው። በዓለም አቀፍ ህጎችና ደንቦች መሰረትም አርሜኒያ እንደ አገር ባለስልጣኖቿ ደግሞ በግለሰብ ደረጃ በአዛርባጃንና በዜጎቿ ላይ የፈጸሙት ግፍና ያስከተሉት መከራ ከተጠያቂነት የሚያድናቸው አይደሉም።

እጅግ በሚያሳዝን ሁኔታ ግን ዓለም የጅምላ ጭፍጨፋንም ሆነ ሌሎች በሰው ልጆች ላይ የሚፈጸሙ ወንጀሎችን ለመከላከል፤ ሲፈጸምም ወንጀለኞችን ለፍርድ ለማቅረብ

የሰብአዊ መብት ህግን ካወጣ ከ60 አመት በኋላም ቢሆን፤ በዓለም አቀፍ ህግ መስፈርት መሰረት ወንጀል ለሆነ ድርጊት ዝምታን መርጧል። ማንም አካል ዓለም አቀፍ ህጎችና መርሆች እንዲከበሩና እንዲቀጥሉ ከፈለገ፤ ህገ ወጥ ድርጊቶችንና ፈጻሚዎቻቸውን አይቶ እንዳላየ ሊሆን አይገባውም፤ አንዳች እርምጃም ሊወስድ የግድ ይለዋል።

ያለ ፍትህ፣ የሰው ልጆች ክብር፣ መብትና ነጻነት ዘላቂ ሰላም ሊኖር እንደማይችል ግልጽ ነው። ዛሬም ድረስ ያሉ መረጃዎች የሚያሳዩት በኮጃሌ ከተማ በአዘርባጃዊያን ላይ የተፈጸመው አሳዛኝ ወንጀል አዘርባጃዊያን ስለሆኑ ብቻ የተፈጸመ እንጂ ሌላ አንዳች የፈጸሙት ወንጀል እንደሌለ ነው። አዘርባጃን የዚህ ወንጀል ተዋንያን የእጃቸውን ሳያገኙ እንዳይቀሩ ዓለም አቀፍ ህጎች በሚፈቅዱት መሰረት የተለያዩ እርምጃዎችን እየወሰዱት ትገኛለች። ወንጀለኞችንም ለፍርድ ለማቅረብ የጸና እምነትና አቋም አላት።

ዛሬም ድረስ በአርሜኒያና ተገንጣዮቿ አማካኝነት የተያዘው የናጋርኖ ካራባህ ግዛት በጊዜ ሂደት ልክ ኮሶቮ ከሰርቢያ በተገነጠለችበት መንገድ ዓለም አቀፍ እውቅና ያስገኛል የሚል ዝንባሌ በጥቂቶች ዘንድ አለ። መታወቅ ያለበት ግን የሁለቱ ጉዳይ የሰማይና የምድር ያህል የተራራቀ መሆኑ ነው። በሁለቱ መካከል ባሉ በርካታ ልዩነቶች፣ በአርሜኒያ በኃይል በተያዙ የአዘርባጃን ግዛቶች፣ በዚያው ግዛት ውስጥ በተመሰረተው የይስሙላ (አሻንጉሊት) መንግስት፣ በተፈጸሙ የጦር ወንጀሎች፣ የጅምላ ጭፍጨፋና በሌሎች ተደራራቢ ምክንያቶች የተነሳ የኮሶቮ መንገድ ለናጋርኖ ካራባህ አይሰራም፤ ሊሰራም አይችልም።

ማጣቀሻ

1. According to Article 78 of the USSR Constitution, the territory of a Union Republic could not be altered without its consent, and the borders between Union Republics could be altered by mutual agreement of the Republics concerned, subject to approval by the USSR.
2. Bulletin of the Supreme Council of the Republic of Azerbaijan (1991), No. 24, pp. 77-78.
3. Profiles in displacement: Azerbaijan. Report of the Representative of the UN Secretary-General on the human rights of internally displaced persons, UN Doc. E/CN.4/1999/79/Add.1 (1999), para. 22, p. 8.
4. See Note by the President of the Security Council S/23496 of 29 January 1992.
5. UN Security Council resolutions 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) and 884 (1993).
6. Operative para. 2. See also the official records of the 85th plenary meeting of the UN General Assembly,

- 20 December 1993, UN doc. A/48/PV.85, p. 6.
7. Adopted by the Committee of Ministers on 11 March 1992 at the 471bis meeting of the Ministers' Deputies.
8. See the Report of the Political Affairs Committee to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Doc. 10364 of 29 November 2004.
9. Judgment of the European Court of Human Rights of 22 April 2010, para. 87.
10. Adam Roberts, 'Transformative military occupation: applying the laws of war and human rights', available at: http://www.iihl.org/iihl/Documents/roberts_militaryoccupation1.pdf.
11. Caucasus Context 2007, vol. 4, issue 1, pp. 43-44. See also the message by Serzh Sargsyan of 1 September 2007, available at http://www.hayinfo.ru/page_rev.php?tb_id=18&sub_id=1&id=18956.
12. National security strategy of the Republic of Armenia of 7 February 2007, chapter III, available at <http://www.mil.am/eng/?page=49>.
13. See S/PV.3205, p. 11.
14. Yoram Dinstein, War, Aggression and Self-Defence (Cambridge, Cambridge University Press, 5th ed., 2011), p. 317.
15. Charter of the United Nations, article 24 (1).
16. Chiragov and Others v. Armenia, Judgment (Merits) of the European Court of Human Rights, 16 June 2015, Application no. 13216/05.
17. Ibid., pp. 58-61, paras. 158-164.
18. Ibid., p. 69, para. 163.
19. Ibid., see pp. 22-23, para. 78; pp. 64-66, paras. 174-176, 178-179 and 181-182.
20. Ibid., p. 66, para. 180.
21. Ibid., p. 67, para. 183.
22. Ibid., p. 66, para. 185.

23. Ibid., pp. 67-68, para. 186.
24. See, e.g., the letter dated 24 February 2012 from the Permanent Representative of Armenia to the UN, UN Doc. A/66/708-S/2012/117.
25. See, e.g., the statements by Armenia at the UN Security Council, Official records of the 6917th meeting of the Security Council, 12 February 2013, Doc. S/PV.6917 (Resumption 1), pp. 43 and 70.
26. See, e.g., the comments made by Ayaz Mutalibov on 26 February 2004, available at www.regnum.ru/news/223355.html, and his interview to the Interfax-Azerbaijan, 19 February 2013, available at <http://interfax.az/print/566666/ru>.
27. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua case (Nicaragua v. United States of America), Judgment (Merits) of the International Court of Justice, 27 June 1986, I.C.J. Reports (1986), para. 64.
28. Thomas de Waal, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War* (New York and London, 2004), p. 172.
29. Available at <http://carnegieendowment.org/2012/02/24/president-interview-andtragic-anniversary/9vpa>.
30. An Armenian Perspective on Khojali, 19 February 2014, available at <http://www.epress.am/en/2014/02/23/is-the-azeri-grandmother-any-less-of-a-grandmother-because-shes-azeri-armenian-perspective-on-khojali.html>.
31. Markar Malkonian, *My Brother's Road: An American's Fateful Journey to Armenia* (London and New York, I. B. Tauris, 2005), p. 214.
32. Ibid., pp. 213-214.
33. See, e.g., UN Doc. E/CN.4/2002/151, 22 March 2002.
34. Judgment of the European Court of Human Rights of 22 April 2010, para. 87. Emphasis added.
35. See full text of the letter at <http://www.hrw.org/news/1997/03/23/response-armeniangovernment-letter-town-khojaly-nagorno-karabakh>. Emphasis added.
36. For more information about responsibility see the analysis contained in the Report on the international legal rights of the Azerbaijani internally displaced persons and the Republic of Armenia's responsibility, UN Doc. A/66/787-S/2012/289, pp. 10-14 and 31-34, paras. 31-46 and 117-127.
37. UN Doc. A/56/10, 2001. See also James Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility. Introduction, Text and Commentaries* (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), and James Crawford, Alain Pellet, Simon Olleson (eds.), *The Law of International Responsibility* (Oxford, Oxford University Press, 2010).
38. UN General Assembly resolution 56/83. See also General Assembly resolutions 59/35 and 62/61 and document A/62/62.
39. Crawford, op. cit., p. 61.
40. See Crawford, op. cit., p. 95.
41. See footnotes 17-24.
42. See Crawford, op. cit., pp. 66-68, articles 28, 30, 31 & 34-37.
43. Ibid., comment to article 40, para. 3.
44. Ibid., comments to articles 26 and 40, pp. 188, para 5, and pp. 245-248, paras. 1-9.
45. Ibid., comment to article 1, p. 79, para. 4.
46. Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, I.C.J. Reports 1970, para. 33.
47. See East Timor, I.C.J. Reports 1995, p. 102, para. 29; Legality of the Treat or Use of Nuclear Weapons, I.C.J. Reports 1996, p. 258, para. 83; Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Preliminary Objections, I.C.J. Reports 1996, pp.615-616, paras. 31-32. See also Crawford, op. cit., comment to article 1, p. 79, para. 4.
48. Crawford, op. cit., article 41, p. 69, and comment at pp. 249-253, paras. 1-14. See also General Assembly resolution 62/243 of 14 March 2008, entitled "The situation in the occupied territories of Azerbaijan", operative para. 5.
49. Azerbaijan and Armenia became parties to Geneva Convention IV on 1 June 1993 and 7 June 1993 respectively.
50. Armenia became a party to Additional Protocol I on 7 June 1993.
51. Article 88 of the Protocol.
52. Antonio Cassese, *International Criminal Law* (Oxford, Oxford University Press, 3rd ed., 2013), p. 286.
53. See, e.g., Human Rights Watch/Helsinki Report, *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, p. ix.

25ኛ ዓመት የኾጃሌ ዘር ማጥፋት መታሰቢያ

**25 ያለመጠየቅ፣
የኢፍትሃዊነት እና የወረራ ዓመታት**

ፍትህ እንዲያሸንፍ ተናገር

የካቲት 19/1984 በአንድ ምሽት ውስጥ የአርሜኒያ ወታደሮች የአዛርባጃን ከተማ የሆነውን ኾጃሌን አፈራርሰው ዜጎችንም አረዱ፡

63 ህጻናትን

106 ሴቶችንና

70 አዛውንቶችን ጨምሮ

613 ሰዎች ተገድለዋል፡

8 ሴተሰቦች ሙሉ በሙሉ ተወግደዋል

25 ህጻናት ሁለቱንም ወላጆቻቸውን ተነጥቀዋል

130 ህጻናት አንድ አንድ ወላጆቻቸውን አጥተዋል

487 ሰዎች ቆስለዋል

1275 ሰዎች በምርኮ ተግዘዋል

150 ሰዎች እስካሁን የደረሱበት አይታዎቅም

ለኾጃሌ ተጎጂዎች ያለዎትን ተቆርቋሪነት ለመግለጽ እዚህ ይመዝገቡ <https://www.facebook.com/JFKCampaign>

ስለሰብዓዊነት ዘር ማጥፋቶችን፣ ግድያዎችን፣ ዘር ማጽዳቶችን እንዲሁም የዘርና የሃይማኖት መድልዎችን ሊዋጉ ይገባል።

ለኾጃሌ ዘር ማጥፋት የበለጠ መረጃ፡ - <http://justiceforkhojaly.org/>

ፍትህ ለኾጃሌ

www.justiceforkhojaly.org